

Babits, a vágyparázna

Babits soha nem tartozott a népszerű költők közé, túllontúl professzionális, túllontúl művelt és túllontúl áttételes költői szövegeket teremtett. Nem véletlenül kapta a tudósköltő elismerő, de távolságtartó titult. A maszkkészlete is rendkívül nagy. Aki oly mélyen ismerte a klasszikus európai irodalom és kultúrtörténet nagyjait és alkotásait, könnyedén vette magára bárki alakját, sorsát. Így lesz ő mindjárt a pályája kezdetén (1904-ben) középkori énekes is, egyszerre két alakban, Wolfram és Tannhäuser szerepében a wartburgi dalnokversenyen.

A középkori dalnokversenyek résztvevői számára meghatározott volt, hogy a nőkről és a szerelemről milyen szókészlettel, milyen tónusban illet vagy lehetett megnyilatkozni. Babits-Wolfram imádott asszonya szűzies, haloványbőrű, akihez halovány szerelemmel lehet közeledni, lehet imádni, vágyani rá, megküzdeni érte, gyönyörködni ártatlan testében, de semmi több. Babits-Tannhäuser érvényteleníti ezt a férfi szerepet, izzik a vágytól, lihegő férfiszexuálisnak nem szab gátat sem a norma, sem a szokás. Szemérmetlenül gáttalan szenvedéllyel kívánja és marcangolja az asszonyi forró testet, legalábbis a vérbő vágy és készítés szintjén, mert a vers nem a viharos szenvedély elcsendesedésével és megnyugvásával zárul, hanem egy rafinált magyarázó, feloldó kultúrtörténeti utalással: ő olyan áldozatot képes hozni az áldott meztelenségért és a testében dülő aljas hatalomnak, mint ahogy annak idején a három királyok a Kisjézusnak.

Az írásom címében szereplő vágyparázna kifejezés Babbitstól magától való. És nagyon expresszív, ahogy ez a két dalnok szembeállító strófaiban is megnyilatkozik. Wolfram szűziesen áhító, Tannhäuser lihegően parázna, de csak a vágyaiban, ahogy kiemelttem fentebb.

Miről is van szó: egyre nyilvánvalóbbá válik a XX. század elején, hogy a hagyományos férfi-nő kapcsolat már nem működik, sem a társadalomban, sem az intimszférában. Az individuuum kitör a hagyományos keretek közül, és követeli a szerelmi gyönyörhöz, a kölcsönös szerelmi játékszenvedélyhez való jogait. Nincs ez másképpen Babits esetében sem, de hát ő nem Ady Endre, aki egy rutinos, érett, buja nő mellett bőséges tapasztaláshoz jut. Babits magányos, magányos és újra csak magányos, barangoló borongó, vagy borzongó bús bolyongó, hogy a tudós költő alliteráló képességével érzékelteti is ezt.

Nem ismerem ennek a két együvé tartozó versnek a keletkezési körülményeit. Egy biztos, hogy kísértetiesen hasonlít Wagner 1844-es Tannhäuser című operájához. Wagner wartburgi dalnokversenyén is szerepel mindkét énekes, Wolfram az elvárásoknak megfelelően, Tannhäuser pedig annak ellenkezőjeként, a lelki szerelem helyett a testi gyönyörök megszólaltatójaként. Az operában, ahogy ezt Babitsnál is láttuk, a szellemi keretet a keresztény világfelfogás adja. Az öncélú testi szerelmi élvezet bűn, amiért büntetés jár. Feloldást adhat a Rómába történő zarándoklat megtételét követően a pápa, vagy a krisztusi áldozat, egy tiszta ember megváltó halála. Tannhäuser bűnös, hiszen a parázna testi szerelem túlsorduló örömét Vénusz barlangjában átélte, tehát bűnhődnie kell. De hiába a római út, a pápa nem oldja fel, marad az áldozathozatal, Erzsébet (nagy valószínűséggel a mi Árpád-házi Szent Erzsébetünkre utalva) tiszta szerelme és életáldozata váltja meg a kárhózzattól a dalnokot. Legalábbis az operában. A középkori legendák emlékezete szerint a sikertelen zarándoklatot követően Tannhäuser visszatér Vénusz barlangjába, és azóta is boldogan él (vezkedik) ott.

Babits a versében a szűziesség hamisságát és a vad szenvedélyek megélésének igényét fogalmazza meg. Wagnernél a téma kidolgozottabb és összetettebb, ahogy ezt a helyszínek mint szimbólumok jól mutatják. Vénusz barlangban lakik, ahol az ember a legrejtettebb, legsötétebb testi vágyait élheti ki, ugyanakkor a barlang zárt tér is, amely védelmet nyújt, menedéket ad, akár az anyaméh. Freud erotikus anyakomplexusának remek mintapéldája is lehetne ez a helyzet, mint ahogy napjainkban az anyaméhben maradt férfiaknak se szeri, se száma. Az út a művészetekben szintén toposz, az életutat jelenti, amit mindenkinek be kell járni, s amelyen megtalál-hatjuk azokat a jeleket, melyek további sorsunkat meghatározzák. Aki turistaként járja életútját, nem képes minőségi változásra, s úgy jár, mint a legendák Tannhäuserre, visszakúszik a barlangba, ahonnan vétegett.

Az erotikusan izgató, a testi gyönyöröket ontó Vénusz ellentettje, a lelki Elisabeth várban él, ami szintén zárt, mint Vénusz barlangja, de attól, hogy egekbe nyúlóan magas, mégsem adja a beszorítottság érzését. Éteri és áttetsző. Wagner tehát a zártsággal, nyitottsággal, mélységgel és magassággal, a sötéttel és a fényvel ügyesen bánik, s hatásosan állítja ezeket műve szolgálatába: a testi és a lelki nő szétválásában, és összeegyeztethetlenségében, (láttuk ezt már Madách Tragédiájának párizsi színében!) kifejezve a soha ki nem elégülő férfi modern állapotát. Az emelkedettség, a magasztosság, a fennköltség, vala-

mint az aláhullás, az alantasság szélsőséges végpontjai között lebeg az opera világába bekerült hallgató. Mindezek következtében Wagner árnyaltabban látja a problémát: csak élvezni nem lehet, csak emelkedett állapotban vágyakozni szintén nem lehet, csak úton lenni és nem érkezni meg sehová, az sem emberi élet. Az érzéki gyönyör asszonyaiba nem a termékeny magját hinti a férfi, az éterien tiszta lelki nők viszont nem érzékiek, nem termékenyek. Míg Babits ennek az élménynek a megélése előtt van, Wagner a lehetőségek megélése utáni gondokat is jelzi. Ezekre az ellentétekre volt érzékeny az opera egyik rajongója, Baudelaire is, aki a menny és a pokol, az Isten és a sátán ellentétére élezte ki a mű problematikáját. A költő úgy érezte, hogy a vallásos témát majdnem elnyomják az érzékiség és a bujaság dal-lamai. Az opera hatását az izgatószerek hatásához mérte, ahol egyfelől eluralkodik a kéj, a mámor, de végül kimondatik, hogy az egyedüli út az Istené.

Most 2014 van, eltelt Babits parázna vágyai óta több mint száz esztendő, Wagner dalmokai viszont több mint másfél évszázada le sem jönnek a színpadról. De eközben szóra emelkedtek az asszonyok...

Czirok Ferenc rajza

Wernke Bernát

végleg kopódó

hangtalanba ért
végleg
kopódó
mécse, kiázta
már, sápadt
vére
öleléséből
kimerülve

kint szürkébe
tornyosulva, de lebukóba
is fordulva, szürkéség
moccan, halványságát
egyre kihúzva...
nyúlóba merült
mezején, tépelődő
lebbenés, nyomódó
közelségként
homloka lehelődő
peremén

odarágva falánkulón

egy fára bomló gerenda,
visitott, a már lombokra
vetkőző alkonyba
nyár teljes hosszában,
hosszú napfénytől
zöldesített cifrájába

barna foltokkal
koronájába
szinte odarágva
falánkulón pusztítva
pompájába, mint valami
goromba élénk, lehelődött
szabályos, szögletes
tömegén...
mikor egy szőnyeget
cipelő arra járó
lélegző száját
megdöbbenve tátva –
átolvasztotta magát, a
várakozó szürkület
homályába